

**ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ
ТОҶИКИСТОН**

**Муассисаи давлатии таълимии
«ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ ХУҶАНД
БА НОМИ АКАДЕМИК БОБОҶОН ҒАФУРОВ»**

**ТОҶИКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАОРИФ ВА
ИЛМ ВАЗИРЛИГИ**

**“АКАДЕМИК БОБОҶОН ҒАФУРОВ НОМИДАГИ
ХУҶАНД ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ”
ДАВЛАТ ТАЪЛИМИ МУАССАСАСИ**

МАСЪАЛАҲОИ МУБРАМИ ФИЛОЛОГИЯИ ЎЗБЕК ВА ТОҶИК

(маводи конференсияи онлайнӣ)

ЎЗБЕК ВА ТОҶИК ФИЛОЛОГИЯСИНИНГ ДОЛЗАРБМАСАЛАЛАРИ

(Онлайн конференсия материаллари)

**“Нури маърифат”
Хуҷанд “ 2020**

**“Нури маърифат”
Хӯҷанд “ 2020**

ББК: 74.06 (Ўзб.)
УДК: 371 .
Ў - 65

Тўплам академик Бобожон Ғафуров номидаги
Хужанд давлат университети” ДТМ нашр-
тахририя Кенгаши томонидан 12.11.2020 йил
№ 4-1/8 қарори билан чопга тавсия этилг

Масъалаҳои мубрами филологияи ўзбек ва тоҷик (ўзбек ва тоҷик
филологиясининг долзарб масалалари). Маҷмуаи мақолоти илмӣ. ”
Хуҷанд: Нури маърифат, 2020.” 821с.

Ўзбек ва тоҷик филологиясининг долзарб масалалари (масъалаҳои мубрами
филологияи ўзбек ва тоҷик). Тўплам. ” Хуҷанд: Нури маърифат, 2020.” 821с.

Зери назари

доктори илмҳои таърих,
профессор Қўразода Қ. Ҳ.

Масъул муҳаррирлар:

Бердиалиев А. – ф.ф.д., профессор,
Сабурӣ - п.ф.д., профессор,
Ойматова М.-ф.ф.н., доцент

Тўплаб, нашрга тайёрловчилар:

Раҳмонкулов А.- ф.ф.н., доцент,
Ойматова М. – ф.ф.н., доцент,
Эшмуродов Э. – ф.ф.н., доцент.

Таҳрир хайати:

Турдибоев Т. - ф.ф.н., доцент,
Файзуллоев Б. - ф.ф.н., доцент,
Эрмуҳаммедов А. - ф.ф.н., доцент
Раҳмонкулов А.- ф.ф.н., доцент,
Ойматова М. – ф.ф.н., доцент,
Шарипова М. - ф.ф.н., доцент,
Эшмуродов Э. – ф.ф.н., доцент.
Абдуллоев О. - ф.ф.н., доцент,
Жабборов Б. - ф.ф.н., доцент.

Такризчилар:

Шеронов Б. – ф.ф.н., доцент,
Қаюмова Ф. – ф.ф.н., доцент.

Мазкур тўплам ўзбек ва тоҷик филология фанларининг долзарб масалаларига
бағишланган бўлиб, унда тилшунослик, адабиётшунослик ва уларнинг таълими
методикасига доир мақолалар жамланган. Тўплам тилшунос, адабиётшунос олимлар,
шунингдек, ёш тадқиқотчилар, магистрантлар, аспирантлар, ўзбек ва тоҷик тили
ҳамда адабиёти ўқитувчиларига мўлжалланган.

ISBN 978-99975-57-72-9

© “Академик Бобожон Ғафуров номидаги
Хужанд давлат университети” ДТМ – 2020

Рассмотренные выше примеры показывают, что художественному переводу стоит еще более внимательно относиться к переводу диалогов, с учетом увеличения их объема и значения в современной прозе. Здесь уже недостаточно адекватности перевода самой реплики, требуется воссоздать еще контекстуальные связи, точнее, сделать так, чтобы эти связи не нарушились и читатель перевода мог бы их уловить. А то, что этот контекст включает в себя национально-исторические, мировоззренческие, культурные составляющие, требует от переводчика широкого спектра знаний, а порой и исследовательского творческого подхода к своей работе.

Литература

1. Абдулла Кадыри. Минувшие дни. – Т.: Изд-во лит. и искусства, 1984. – 336 с.
2. Абдулла Кадыри. Минувшие дни. – Т.: Шарк. – 2009. – 432 с.
3. Абдулла Кодирий. Ўтган кунлар. – Т: Шарк. – 2014. – 400 б.
4. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М., 1966. – с.607.
5. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвостановедение в преподавании русского языка как иностранного. М.: МГУ, 1973. – с.232.
6. Морозов М.М. Пособие по переводу. – М., 1956. – с.146.
7. Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Изд-во «Высшая школа», М., 1968. – 395с.
8. Шлейермахер Ф. Герменевтика. - Спб: Европейский дом, 2004.

Чумаев Р., омӯзгор
(Ўзбекистон)

ТАҲЗИБУС-СИБЁН ВА ФАЪОЛИЯТИ ОМУЪЗГОРИИ САДРИДДИН АЙНӢ

Фаъолияти омӯзгории Садриддин Айнӣ аз таълифи китобҳои дарси оғоз меёбад. Садриддин Айнӣ бо ҳислатҳои начиби суботкорӣ ва шавқу завқе, ки ба ӯ хос буд, худро ба муборизаи зидди зулмот ва ҷаҳолат андохт. Вай аввалин муаллими тоҷик дар мактаби нав буд. Садриддин Айнӣ аз таҷрибаи дар мактаби Абдулвоҳид Мунзим ва Абдуқодир Шакурӣ андӯхтааш истифода карда барои толибилмон китоби дарсии “Таҳзибус-сибён” ро навишт.

“Таҳзибус-сибён” дар солҳои 1910 ва 1917 ду бор чоп шуда аз 43 боб иборат аст. Муаллиф дар “Таҳзибус-сибён” талабагонро бо аввалин унсурҳои гуногуни илмҳои табиӣ, ҷамъияти шинос намуда, дар бораи табиат ҳайвонот, наботот ва дӯстдорӣ онҳо, либосу хурок, урфу одат ва тарзи зиндагонии нек, савоб, оид ба таърих, астрономия ва ғайра маълумот медиҳад. Аз мазмуни бобу ҳикояҳои “Таҳзибус-сибён” маълум мегардад, ки Садриддин Айнӣ ҳангоми навиштани он бо осори педагогии К.Д.Ушинский ва китобҳои мактабҳои нави тоторӣ, озарӣ, ўзбекӣ низ

ошно будааст. Садриддин Айни ҳамчун омӯзгор мавзӯяхоро мувофиқи синну сол ва савияи дониши талабагон баён мекунад.

Айни диққати хонандагони худро, беш аз ҳама, ба мактаб ҷалб мекунад ва бо образҳои анъанавии дастрас ва бо лаҳни соддае, ки барои хурдсолон душворие надорад, аҳамияти хонишро таъкид менамояд ва бо як самимияти дилсӯзона басо диққатангезу дилчасп дар бораи ғазилати беназири мактаб сухан меронад:

Сахаргоҳон, ки булбул дар наво шуд,
Гул аз шодӣ шукуфту ғунча во шуд.
Шумо, эй булбулони боғи мактаб,
Сахаргоҳон набояд хуфт ҳар шаб.
Шумо ҳам дар наво оед, бояд,
Ки то аз боғи маънӣ гул кушояд,
Сахаргоҳон гулистони дабистон
Тароватбахш бошад чун гулистон

Садриддин Айни дар тасвири мактаб ва мактабиён ташбеҳҳои маъмулу маълум: гул, булбул, гулистон, боғро истифода карда саъй мекунад, ки ҳар як суханаш ба дили хонанда рафта расад, ўро шавқманди хондан ва моили мактаб кунад. Баъд ба воситаи саволу муҳотаб ва муроҷиати бевосита вазифаи насли наврасро қатъӣ хотирнишон месозад:

Чаро аз ин гулистон гул начинед?!
Чаро дар кунчи бекорӣ нишинед?!

Пас аз ин муаллиф зарари нодонири маънидод менамояд:

Биёед, эй шарикон, дарс хонем,
Ба бекорию нодонӣ намонем.
Ба олам ҳар касе бекор гардад,
Ба чашми аҳли олам хор гардад

“Таҳзибус-сибён” аз ду қисм иборат аст. Қисми якуми он дар бораи аҳамияти мактаб, илму дониш, ҳурмату эҳтироми падару модар ва устод – омӯзгор, дар бораи дӯстию рафқати бачагон, саъю ҳаракати хонандагон дар роҳи фаро гирифтани илм, олиҳимматӣ, нақӯкорӣ ва амсоли инҳо баҳс мекунад. Оид ба ин масъалаҳо нависанда гоҳо аз номи худ, баъзан аз номи омӯзгор сухан меронад ва гоҳо ҳикояти кӯтоҳи пандомезе, ки ба фикру ҳисси хонандагони хурдсол мувофиқ бошад, меовард.

Қисми дуюми китоб, “Хонадони хушбахт” ном дошта на танҳо дорои мавзӯ ва мазмуну ғояи тарбиявӣ ахлоқӣ мебошад, балки ҷаҳонбинӣ ва ақидаи сиёсӣ ва иҷтимоии Садриддин Айни, аз ҷумла муносибати ўро оид ба мақоми зан дар ҷамъият дар бар гирифтааст. Садриддин Айни оид ба зиндагӣ, муомилаву муносибат таълиму тарбияи хонадони Муҳаммадҷусуф завҷаи ӯ ва фарзандонаш маълумот медиҳад.

Аксари ҳикояҳои “Таҳзибус-сибён” бо порчаҳои шеърӣ тақвият ёфтаанд.

Дар шеъри “Замзамаи дабистон” мактабро ба боғ ва мактаббачагонро ба булбулакони ташбеҳ додани иависанда ҳаётӣ баромадааст. Ин мавзӯ дар асар бо мавзӯи меҳнат ва даъват ба қору зиндагӣ омехта дода шуда, меҳнатдӯстӣ ҳислати неки одамӣ шуморида шудааст:

Биёед, эй шарикон, дарс хонем,
Ба бекорию нодонӣ намонем.
Ба олам ҳар касе бекор гардад,
Ба чашми аҳли олам хор гардад.

Дар асар нависанда симои бачагонро гоҳ ба воситаи муносибати онҳо бо калонсолон, гоҳ дар муносибати байни ҳамдигарӣ, гоҳ бо роҳи тасвири дӯстии хурдсолон бо ҳайвоноти хонагӣ нишон медиҳад. Дар шеъри «Баҳория», ки ба матни мактуби бародари Муҳаммад Фарид даровардааст, фасли баҳор ҳамчун фасли шодӣ, мавсими гулу лола, зиндашавии табиат, ҷӯшу хурӯши меҳнат, кишту қор тасвир ёфта, на танҳо ғояи меҳнатдӯстиро ифода мекунад, балки ҳисси ҳаётдӯстӣ, зебоидӯстиро низ пайдо мекунад:

Айёми баҳору бомдоди,
Вақти фараҳ асту гоҳи шодӣ.
Дар ҷониби марғзор бинӣ,
Ҳар сӯй гулу лолазор бинӣ.
Ҳаст оби равон равон ба ҳар сӯ,
Сабз аст зи сабзаҳо лаби ҷӯ.
Навҳеста сабза, гул шукуфта,
Наргис лекин ханӯз хуфта.
Гул хурраму баргт тоқ хуррам,
Аз сабза тамоми хок хуррам

Дар “Таҳзибус-сибён” ба омӯзгор ва хонанда як ҳел муроҷиат карда вазифаи ҳар яки онҳо нишон дода шудааст. Аз ҷумла дар китоби қироат дар бораи вазифаҳои омӯзгор таҳти сарлавҳаи “Ихтор” (хабардор қардан, огоҳ қардан, дар ёд овардан) чунин оварда мешавад: “Ҷаноби муаллим бояд, ки нахуст қисми ҳар як сабоқро ба атфол бо забони таҳрир баён кунад. Сониян ба ҳуди атфол хонанда хаташонро тасҳеҳ намоянд. Ҳар гоҳ шогирд такрор қарда ба таҳрири ҳулосаи сабоқаш иқтидор пайдо кунад сабоқи дигар интиқом диҳанд. Агар шогирд аз синфи дуввум бошад ҳалли луғат низ кунанд”. Дар миён гузоштани талабҳои устод Айни маъқул аст ва дар қараёни таълими имрӯза ҳам ба он риоя қардан зарур буданаш аз санҷишҳои ҳаёт бо муваффақият гузаштааст.

Доир ба ҳар як мавзӯ ҳикоятҳои алоҳидаи тарбиявӣ оварда шудаанд: ҳикоятҳои “Бачаи тарбиятдида”, “Бачаи боадаб”, “Бачаи беадаб”, “Бачаи бо ақлу хуш”, “Аҳмадҷони соҳибмаърифат”, “Муаллим ва шогирдонаш”, “Хонадони Тош” ва монанди инҳоро нависанда дар лаҳзаҳои зарурӣ барои тасдиқи ғояҳои муайяни худ дар асар қой додааст. Баъзан аз ривоятҳои алоҳида ҳулосаҳои баровардаашро дар порчаҳои

хурди шеърӣ додааст. Чунончӣ, дар ҳикояти “Муаллим ва шогирдонаш” шеърӣ зеринро оварда, дар он табиати нарми одамиро ташвиқ намудааст:

Балоҳо оҳан аз саҳтии дил дид,
Аз он қадре надорад дар назарҳо.
Вале зарро бубин аз нармии табъ,
Шаҳонаш карда дар тоҷу камарҳо.
Ту ҳам хоҳӣ, ки ёбӣ иззату қадр,
Мулоимтиннатӣ кун бо дигарҳо.

Дар яке аз ҳикоятҳои китоб дар бораи Йӯлдош ном писарбачае сухан меравад. Дар он ҳикоя чунин гуфта мешавад: “Йӯлдош ном бача ба мактаб мерафт, ӯ “Алифбо” меҳонд. Вай дурӯғгӯй буд. Ба дарсхона қаламашро мешикаст, дафтараширо бо сиёҳ расво мекард ва гуноҳи худашро аз сари шариконаш, ҳамсинфонаш мегузошт. Муаллим як-ду маротиба Йӯлдошро огоҳ кунонид, насихат карда диданд. Аммо ин ҳаракатҳо ягон натиҷае надод. Дар охир Йӯлдошро аз мактаб пеш карданд. Дар муддати кӯтоҳ мактабашонро бо интизом давом додагӣ хонандагон савод бароварданд. Баъзеи онҳо муаллим, мударрис ва баъзеашон тичоратчӣ шуда ба воя расиданд. Йӯлдоши бесавод бошад ба меҳнати вазнини мардикорӣ монда меравад (6.12).

Мавзӯи дигари “Таҳзиб-ус-сибён” мавзӯи одобу ахлоқ, эҳтироми падару модар аст. Дар асар ба ин мавзӯё С.Айнӣ борҳо мурочиат намуда, бачагонро ба эҳтироми падару модарон даъват намудааст.

Кист он, ки шири софу лазиз
Бар шумо аз чигар расонду чашонд,
Баҳри осоиши шумо аз хоб хест,
Гаҳвораи шумо чумбонд.
Шустушӯ кард дасту пой шумо,
Аз муҳаббат ба ҷои пок нишонд.

(Ҷавоб: Волидаи меҳрубон)

Эҳтироми ҳамдигарии писару падар инчунин дар мактубҳои ба ҳам навиштаи онҳо акс ёфтааст. Ба воситаи мукотиба қаҳрамон - падару писар дар бораи мактаб, таълим ва аҳамияти он дар ҳаёти инсон ба ҳам изҳори ақида мекунад.

Садриддин Айнӣ дар “Таҳзибус-сибён” ҳама воқеаҳои ҳаётро бо забони содда, ширин ва равону дилчасп баён кардааст.

ПАЙНАВИШТ

1. Айнӣ, Садриддин, Ашъори мунтахаб. - Сталинобод, 1956.
2. Айнӣ, Садриддин, Ёддоштҳо. - Душанбе, 2009.
3. Асозода, Худойназар, Адабиёти тоҷик дар садаи XX. - Душанбе, 1999.
4. Зехнӣ, Тӯракул, Санъати сухан. - Душанбе, 2013.

ПЕДАГОГИКА ВА ТАЪЛИМ МЕТОДИКА

89. Ҳасанова Б., (Ўзбекистон) Асқад Мухтор ҳикояларида ижтимоий-психологик тасвир талқини
90. Ҳабибуллаева Ф., (Ўзбекистон) Проблемы перевода элементов национального мировоззрения и менталитета
91. Чумаев Р., (Ўзбекистон) “Таҳзибус-сибён” ва фаёлияти омӯзгории Садриддин Айни

ПЕДАГОГИКА ВА ТАЪЛИМ МЕТОДИКА

- 1. Абдуқодиров А., Воҳидова Н. Робитаи забонҳо – омили тақомули таълими забонҳои миллӣ (гузориши масъала)**
- 2. Абдуллаев К. Фурқат таржимаи ҳолини ўргатишда фанлараро интеграция технологияларидан фойдаланиш**
- 3. Азимжонова Ш. Тошкент адабий муҳитида адабий –эстетик тафаккурнинг шаклланиши ва тараққиёти**
- 4. Аҳмедҷонова М. Нақши адабиёт ва асарҳои адаби дар тарбияи таҳаммулпазирии ҷомеаи муосир**
- 5. Каримова Д. Муносибати салоҳиятнокӣ ба усули муаммовӣ заминаи асосии инкишофи малака ва мустақилият**
- 6. Кодирова М. Муносибати салоҳиятнокӣ ва нақши он дар ташаккул ва инкишофи нутқи хонандагони хурдсол**
- 7. Мирзакулов Т., Асланова О. Навоийнинг ҳомийлик фаолияти**
- 8. Мирзакулов Т., Саттарова Д. Қурама воҳасини ижтимоӣ – лисонӣ ўрганишнинг долзарб масалалари**
- 9. Мавлонова К., Ўқувчиларни матн тузилишига доир қоидалар билан таништириш зарурати**
- 10. Мусаева Н. Квазидиалогик нутқ диалогнинг ўзига хос кўриниши**
- 11. Набиев Р. Фориш шевасининг баъзи бир ўзига хос хусусиятларига бир назар**
- 12. Раҳмонкулов А. Ўзбек ва тожик тиллари билингвизм таълими масалалари**
- 13. Тиллохочаева М.Н., Ҳакимова Ш.И. Ташаккули салоҳиятҳои донишҷӯён дар машғулиятҳои амалӣ**
- 14. Файзуллоев Б. Адабий таълимда З.М.Бобурнинг назарий қарашларини ўрганиш**
- 15. Ҷўраева С. Муносибати босалоҳият дар таълим ва натиҷаҳои интизоршаванда**
- 16. Эшмуродова Д. Масъалаҳои назарии истифодабарии маводҳои кишваршиносии маҳаллӣ ва хориҷӣ дар дарсҳои забони англисӣ**
- 17. Юсупова Ш. Шахс онгини ривожлантиришда тасаввурнинг ўрни**

Масъалаҳои мубрами филологияи ўзбек ва тоҷик (ўзбек ва тоҷик филологиясининг долзарб масалалари). Маҷмӯаи мақолоти илмӣ. ” Хучанд: Нури маърифат, 2020.” 821с.

Ўзбек ва тоҷик филологиясининг долзарб масалалари (масъалаҳои мубрами филологияи ўзбек ва тоҷик). Ҷуғлам. ” Хучанд: Нури маърифат, 2020.” 821с.

Муҳаррир

Ойматова М

Муҳаррири техникӣ:

Шафиев З. Қ.

Саҳифабанд:

Мирсаидов М. М.

Хуруфи Times New Roman TJ.
Супориши № 62. Қоғози сафед.
Ҷопи рақамӣ. Андозаи 84х60.1/16.
Ҷ.ш.ч. 96,25. Теъдод 100 нусха.

Нашриёти «Нури маърифат»

735700, ш. Хучанд, хиёбони Исмоили Сомонӣ, 42.

Матбааи «Нури маърифат»,

735700, ш. Хучанд, маҳаллаи 20-ум, бинои таълимии 3